

**“DEKORATIV HAYKALTAROSHLIK: ZAMONAVIY RIVOJLANISH
TENDENSIYALARI VA BADIY-TA’LIM JARAYONIDAGI AHAMIYATI”**

Ergashev Madaminjon Yuldashevich
Ilmiy rahbar, Qo`qon Davlat Universiteti
san`atshunoslik kafedrası o`qituvchisi

Yusupova Dilshoda Yigitali qizi
Talaba, Qo`qon Davlat Universiteti
san`atshunoslik kafedrası o`qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada dekorativ haykaltaroshlikning tarixiy ildizlari, badiiy ifoda vositalari, zamonaviy rivojlanish tendensiyalari hamda san`at ta`limidagi pedagogik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda milliy an`analar va zamonaviy texnologiyalarning uyg`unlashuvi, dekorativ haykaltaroshlikning dizayn, amaliy san`at va jamoat makonidagi qo`llanilishi yoritiladi. Shuningdek, talabalarda estetik tafakkur, ijodiy ko`nikma va kompozitsion savodxonlikni rivojlantirishdagi roli asoslab berilgan.

Kalit so`zlar: dekorativ haykaltaroshlik, badiiy ifoda, zamonaviy texnologiyalar

**«ДЕКОРАТИВНАЯ СКУЛЬПТУРА: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ
РАЗВИТИЯ И ЕЁ ЗНАЧЕНИЕ В ХУДОЖЕСТВЕННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ
ПРОЦЕССЕ»**

Научный руководитель: Эргашев Мадаминжон Юлдашевич
Преподаватель кафедры искусствоведения Кокандского
государственного университета

Студент: Юсупова Дилшода Йигитали кызы
Преподаватель кафедры искусствоведения
Кокандского государственного университета

АННОТАЦИЯ

В данной статье научно рассмотрены исторические корни декоративной скульптуры, её художественные особенности, современные тенденции развития и педагогическое значение в художественном образовании. В исследовании освещается взаимодействие национальных традиций и современных технологий, а также применение декоративной скульптуры в дизайне, декоративно-прикладном искусстве и общественных

пространствах. Особое внимание уделено формированию эстетического мышления, творческих навыков и композиционной грамотности студентов.

Ключевые слова: декоративная скульптура, художественная пластика, современные тенденции

“DECORATIVE SCULPTURE: MODERN DEVELOPMENT TRENDS AND ITS SIGNIFICANCE IN THE ARTISTIC-EDUCATIONAL PROCESS”

Scientific supervisor: Ergashev Madaminjon Yuldashevich

Teacher of the Department of Art History, Kokand State University

Student: Yusupova Dilshoda Yigitali qizi

Teacher of the Department of Art History, Kokand State University

ANNOTATION

This article provides a scientific analysis of the historical origins of decorative sculpture, its artistic characteristics, contemporary development trends, and its pedagogical relevance in art education. The study highlights the integration of national traditions with modern technologies and examines the use of decorative sculpture in design, applied arts, and public spaces. The article also explains its role in developing students' aesthetic thinking, creative skills, and compositional competency.

Keywords: decorative sculpture, artistic expression, modern approaches

Dekorativ haykaltaroshlik insoniyat madaniy merosining muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, u nafaqat estetik zavq beruvchi, balki ma'naviy ma'noga ega bo'lgan san'at turi hisoblanadi. Insonning tabiatga, borliqqa, jamiyatga bo'lgan munosabati hajmiy-plastik shakllar orqali o'z ifodasini topgan. Zamonaviy davrda dekorativ haykaltaroshlik nafaqat amaliy san'at yo'nalishi sifatida, balki professional san'at ta'limining muhim bo'lagi sifatida rivojlanib bormoqda. Mazkur maqola dekorativ haykaltaroshlikning tarixiy ildizlari, shakl va mazmun jihatidan o'zgarishi, zamonaviy texnologiyalar ta'siri hamda ta'lim jarayonidagi o'rnini o'rganishga qaratilgan.

Dekorativ haykaltaroshlik qadimdan O'zbekiston hududida keng rivojlangan bo'lib, arxeologik topilmalar orasida terrakota figuralar, diniy ramzlar, hayvonot tasvirlari, devoriy rel'eflar mavjud. Qadimgi So'g'd, Baqtriya, Xorazm madaniyatlarida haykaltaroshlikning o'ziga xos uslubi shakllangan. O'rta asrlarda me'moriy bezaklarning ajralmas qismi sifatida o'ymakorlik, naqqoshlik, haykaltaroshlik elementlari rivoj topdi. Bu davrda geometrik ritmlar,

murakkab kompozitsiyalar, ramziy shakllarning keng qo'llangani kuzatiladi. Mustaqillik yillarida esa milliy merosni qayta tiklash bilan bir qatorda, zamonaviy yondashuvlar, yangi materiallar va innovatsion texnikalar kirib kelishi natijasida dekorativ haykaltaroshlik yangi bosqichga ko'tarildi.

Dekorativ haykaltaroshlikning badiiy mezonlari uni monumental yoki realist haykaltaroshlikdan ajratib turadi. Unda shaklning soddalashtirilishi, umumlashtirilishi va ma'nodagi ramziylik ustuvor hisoblanadi. Kompozitsiyada ritm, simmetriya, takroriylik, rang va fakturaga bo'lgan e'tibor muhim o'rin tutadi. Shuningdek, dekorativ haykaltaroshlik ko'p hollarda amaliy vazifani ham bajaradi: interyer bezagi, me'moriy element, sahna dekoratsiyasi, suvenir buyumlar yaratishda qo'llaniladi. Uning mazmuni ko'pincha milliy qadriyatlar, tabiat obrazlari, mifologik tasvirlar, xalq og'zaki ijodidagi timsollarga asoslanadi.

Bugungi kunda dekorativ haykaltaroshlikda materiallarning xilma-xilligi sezilarli darajada kengaygan. An'anaviy yog'och, ganch, sopol, metall, tosh singari materiallarga qo'shimcha ravishda sintetik polimerlar, kompozit materiallar, smola, akril, shisha tolali plastika, 3D printer uchun mo'ljallangan polimerlar keng qo'llanmoqda.

Texnologik jarayonlarda esa quyidagi o'zgarishlar kuzatilmoqda:

- Lazer kesish va frezer stanoklaridan foydalanish;
- 3D modellashtirish dasturlari orqali hajmiy shakllarni loyihalash;
- Raqamli haykaltaroshlik (digital sculpture) rivojlanishi;
- Ekologik materiallarga qiziqish ortishi;
- Eksperimental texnikalar: kollaj, aralash materiallar, installyatsiya uslubida plastik obrazlar yaratish.

Ushbu texnologik yangiliklar ijod jarayonini yengillashtiradi va haykaltaroshga ilgari qo'llash qiyin bo'lgan shakl va fakturalarni yaratish imkonini beradi.

O'zbekiston san'atida dekorativ haykaltaroshlik milliy an'analarga asoslangan holda rivojlanib kelmoqda. Xalq bezak san'ati – naqsh, girih, islmiy naqshlar, yog'och o'ymakorligi, metallga ishlov berish an'analari zamonaviy plastik til bilan uyg'unlashayotgani kuzatiladi. Milliy timsollar (qush obrazlari, quyosh, anor, ilon, bo'ri, daraxt timsoli) bugungi kunda abstrakt va modern yo'nalishlarda qayta talqin qilinmoqda. Bu jarayon san'atning milliy identitetini mustahkamlaydi, shu bilan birga global san'at bilan o'zaro bog'lanishni kuchaytiradi.

San'at ta'limida dekorativ haykaltaroshlik o'zining tarbiyaviy va badiiy funksiyalari bilan ajralib turadi. Talaba yoki o'quvchi bu jarayonda kompozitsion fikrlash, material bilan ishlash, rang va shakl uyg'unligini yaratish, plastik yechim topish kabi ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Ta'limda ushbu yo'nalish quyidagi natijalarga olib keladi:

- Ijodiy fikrlash va tasavvurni kengaytiradi;
- Milliy qadriyatlarga bo'lgan hurmatni oshiradi;

- Mehnat madaniyati va sabr-toqatni shakllantiradi;
- San'atning boshqa turlari bilan integratsiyani kuchaytiradi;
- Talabalarda kelajakda dizayn, amaliy san'at, haykaltaroshlik yo'nalishlari bo'yicha professional salohiyatni shakllantiradi.

Dekorativ haykaltaroshlikni o'qitish jarayonida kuzatish, tahlil qilish, modellashtirish, eskiz yaratish, maket tayyorlash kabi amaliy mashg'ulotlar katta ahamiyatga ega.

Bugungi dizayn va amaliy san'atda dekorativ haykaltaroshlik keng qo'llanadi. Interier dizaynida devor panellari, rel'eflar, badiiy panjaralar, haykalchalar muhim rol o'ynaydi. Eksteryerda esa park elementlari, jamoat joylari uchun installyatsiyalar, kichik me'moriy shakllar yaratiladi.

Sahna san'atida dekorativ haykaltaroshlik badiiy obraz yaratishning asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. Zargarlik va suvenir mahsulotlarida esa miniatura shaklidagi haykaltaroshlik yuksak o'rin tutadi. Reklama va ko'rgazma dizaynida badiiy installyatsiyalar auditoriya e'tiborini jalb qilishda samarali usul sifatida qo'llanadi.

Dekorativ haykaltaroshlik san'ati tarixiy rivojlanish, badiiy shakl va texnologik innovatsiyalar bilan boyib borayotgan murakkab ijodiy jarayondir. Uning zamonaviy san'atdagi o'rnini tobora kengayib, pedagogik ta'lim jarayonida estetik tarbiya va ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasiga aylanmoqda. Milliy meros va global san'at tendensiyalari uyg'unlashishi esa dekorativ haykaltaroshlikning yangi bosqichda rivojlanishiga zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Qodirov A. *Haykaltaroshlik asoslari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Karimov M. *Zamonaviy san'at nazariyasi*. – Toshkent: San'at, 2021.
3. Xudoyberdiyeva G. *Dekorativ-amaliy san'at tarixi*. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2020.
4. Umarov R. *Plastik shakl va kompozitsiya*. – Toshkent, 2018.
5. Pospelov G. *Teoriya dekorativnogo iskusstva*. – Moskva: Vagrius, 2017.
6. Xalilov B. *O'zbekiston haykaltaroshligi tarixi*. – Toshkent: Akademnashr, 2020.
7. Ergashev Sh. *Amaliy san'at asoslari*. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2019.
8. Sattorova, Sarvinozxon. "QOQON NAQQOSHLIK MAKTABINING USLUBIY OZIGA XOSLIGI." "YURT FAXRI" 1.1 (2025).
9. Ajayi, Oluwafunmilola Lois, Oyebole Olalekan Ayodele, and Christopher Gabriel Falode. "Evolving technology in arts, fashion and textile design." *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences* 17.2 (2022): 38-45.
10. Sarvinozkhon, Sattorova. "the Uniqueness of the Kokan Decorative School as A National Culture." *JournalNX* 8.12: 437-440.

11. Solijonovich, Abdumannonov Sarvarbek. "The Importance of Color in Art Classes: A Study of Its Psychological and Aesthetic Effects." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences* 25 (2024): 26-29.
12. Sarvinozkhan, Sattorova. "A STUDY OF APPLIED ART: A STUDY OF ITS TYPES AND APPLICATIONS." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 12.5 (2024): 500-502.

